

ним виданням (Parliamentary Papers, 1939). Це видання мало вирішити усі суперечки щодо вказаного листування та було як довідковий матеріал для учасників «круглого столу» стосовно Палестини.

Після перекладів листування розташовані матеріали вищеназваної конференції. Також до них долучено листи сера Г. Мак-Магона та його помічника полковника Ч. Вікері до газети «Таймс». У 1937 році в Палестині відбувалося арабське повстання, яке мало на меті зірвати єврейську репатріацію до цієї території. В цьому сенсі для чиновників британської влади було важливо донести не стільки свою правду щодо листування, як свою думку щодо поточних подій. Тому ці листи до провідної лондонської газети можна розглядати як спробу вплинути на громадську думку метрополії.

Одна з головних тем, які розглядає Д. Шевельов, аналізуючи листування Мак-Магона – Хусейна, – це питання про Палестину. Не дивно, що й ізраїльтяни, й араби прагнули по-своєму витлумачити двозначні цитати з цього листування. Кожна національна школа писала свій наратив.

Ізраїльтяни доводили, що в листах ша-рифу не йшла мова про Палестину. Араби,

навпаки, стверджували, що англійці давали обіцянку включити Палестину до складу Халіфату, але потім несподівано відмовилися від цих слів.

Автор дослідження проводить детальний аналіз аргументів кожної зі сторін, спираючись при цьому на текст самих першоджерел. На думку Шевельова, ситуацію ускладнює термінологічна плутанина. У різні періоди за словами «Палестина», «Сирія і Палестина», «Левант», «Ерец-Ізраель» бачили різні кордони, різні території. Тому зараз складно встановити, що малося на увазі. Дослідник у результаті робить елегантний висновок: «Свята земля була дуже велика, щоб англійці могли обговорювати це питання з Меккою, і дуже мала, щоб обидві сторони нею цікавилися».

Автор цієї рецензії висловлює сподівання, що дослідження Дмитра Шевельова та оприлюднені переклади документів будуть корисними для дипломатів, вчених-істориків, котрі спеціалізуються на регіоні Близького Сходу, студентів-сходознавців, а також найширшого кола вітчизняних інтелектуалів.

Ю.М. Корогодський

Jankowski H. *A Historical-Etymological Dictionary of Pre-Russian Habitation Names of the Crimea / Handbook of Oriental Studies. Section 8: Central Asia. Ed. by Denis Sinor and Nicola di Cosmo. Vol. 15 – Leiden; Boston: Brill, 2006. – 1233 p. + 4 maps.*

Тюркська топонімія Криму, як і топонімія будь-якого регіону, є результатом довгого й складного розвитку. Вона тісно пов'язана з етнічною й культурною історією корінних народів півострова. Вивчення формування топонімічної системи кримськотатарської мови дозволяє уточнити висунуті на підставі інших джерел концепції етнічної й культурної історії кримських татар, румеїв, урумів та караїмів, оскільки систематичне й послідовне вивчення географічних назв дає змогу глибоко зазирнути в історичне минуле народу й дослідити його контакти з іншими етносами. Зокрема, етнотопонімічний матеріал дозволяє визначити номенклатуру тюрко-монгольських племен і родів, котрі оселилися у Криму, ступінь консолідації кримськотатарського етносу, етапи його етнічної історії та

етногенезу. Топонімія дає матеріал для характеристики певних моментів історії суспільства й конкретної мови, а подекуди є єдиною основою для вирішення багатьох питань історичної географії, діалектології, етнографії та історії народу.

Вагомим внеском у вивчення тюркської топонімії Криму є рецензована книга.

Автор «Історико-етимологічного словника доросійських ойконімів Криму» польський орієнталіст Генрик Янковський обіймає посаду професора східних мов у Познанському університеті імені Адама Міцкевича і спеціалізується в тюркських мовах, приділяючи особливу увагу кримськотатарській та караїмській. На затиλλі оправи словника зазначено також, що він є першим словником такого роду в тюркології і має стати неоціненним пошуковим

інструментом для тих, хто вивчає Крим, Україну, а також євразійське кочівництво.

Прикро починати рецензію з побажання, щоби монументальна праця “такого роду” була не лише першою, а й останньою, і не тільки в тюркології, оскільки рецензенти змушені викривати плагіат, свідоме замовчування досліджень з топонімії Криму інших учених і стати на захист пріоритетів українського сходознавства.

Словник складається зі вступу, списку прийнятих скорочень та символів, списку літератури (с. 79–99), власне словникової частини (с. 102–1134), що містить близько 1500 статей, покажчиків афіксів, різних термінів та числівників, представлених кримських ойконімах, та покажчиків тюркських ойконімів, ойконімів кавказького походження, тюркізованих ойконімів та тюркських непрозорих ойконімів. Словник містить три додатки: (1) покажчики ойконімів до мапи Криму 1817 р. генерал-майора Мухіна, німецької мапи 1854 р. Ф. Гандтке і турецької мапи 1854 р., укладених на основі російських карт, (2) списки неідентифікованих сіл та (3) чотири мапи: картосхему Кримського ханату в кінці його існування, мапу Мухіна у фрагментах на сторінках книги та копії німецької і турецької мап на укладках.

Мапа Кримського ханату в кінці його існування є картосхемою В. Бушакова “Каймакамства і кадилики в Кримському ханстві (XVIII ст.)” з написами на ній пана Г. Янковського та без будь-яких посилань, тобто має місце плагіат. На затиλλі оправи словника зазначено, що він є результатом довголітньої наполегливої праці. Щоби лише визначити кордони каймакамств і кадиликів і нанести їх на карту, В. Бушаков щоденно працював протягом семи місяців. У “Східному світі” картосхему надруковано дуже неякісно, але її кольоровий роздрук з анотацією статті розповсюджувався автором на IV Сходознавчих читаннях А. Кримського та на Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 150-річчю з дня народження кримськотатарського просвітника Ісмаїла Гаспринського (Сімферополь, 14–16 травня 2001 р.). Кольорову картосхему каймакамств і кадиликів містить докторська дисертація В. Бушакова “Історична топонімія Криму”. До

речі, основним картографічним джерелом у дослідженні була мапа Мухіна, ксерокопію якої свого часу Г. Янковський надіслав з Будапешта Бушакову, за що останній висловив пану професору подяку (див. [Бушаков 2003, 12]).

Вступ до словника містить оцінку досліджень з історичної топонімії Криму (півтори сторінки), оцінку джерел (списки населених пунктів та мапи) кримської ойконімії, нарис давньої та середньовічної історії Криму, класифікації кримських ойконімів за етнічною приналежністю та семантичними і лексичними ознаками.

Г. Янковський називає книгу В. Томашека (1881), статті А.І. Маркевича (1928), А.О. Білецького (1967), О.М. Трубачова (1977, 1979), Джеляла Челебі (1990), І.М. Лезіної (1988) та “останні розвідки” (recent contributions) В.А. Бушакова. Публікації О.В. Суперанської та І.М. Лезіної з кримської топонімії він відкидає “через їхній популярний характер та неточність” (popular character and inexactness) і навіть не згадує книгу О.В. Суперанської, З.Г. Ісаєвої та Х.Ф. Ісхакової “Топонімія Криму”. Не згадує він і значну роботу І.Л. Белянського, І.М. Лезіної та О.В. Суперанської “Крим. Географічні назви: Короткий словник” з топонімічною картою півострова на 61 аркуші.

Невідомий Г. Янковському переклад Є.В. Бахревського частини “Книги мандрів” Евлії Челебі, присвяченої Криму [Книга путешествия 1999].

Щодо досліджень В. Бушакова пан професор зауважує: “Внески Бушакова у вивчення кримської ойконімії заслуговують на увагу й були використані у багатьох місцях цього словника. Однак монографія Бушакова [Бушаков 2003], що мала резюмувати його дослідження, є доволі невтішною (rather disappointing). До того ж вона з’явилась, коли робота над словником була близькою до завершення, чому не була врахована” [р. 8]. Спочатку у В. Бушакова був задум укласти “Словник географічних термінів та інших слів, що складають історичну топонімію Криму”, проект якого схвалив академік О.Й. Пріцак, зауваживши, що словник стане настільною книгою для тих, хто займається чи цікавиться історією та топонімією Криму. В. Бушаков запропону-

вав Г. Янковському працювати над словником разом, але той відмовився, пославшись на брак часу. Словник був укладений і став складовою монографії В. Бушакова “Лексичний склад історичної топонімії Криму”. Але пан професор цілком врахував кандидатську дисертацію В. Бушакова “Тюркська етноойконімія Криму”, на автореферат якої написав був схвальний відгук. У бібліографії до словника відсутні автореферат і кандидатська дисертація В. Бушакова, однак весь її зміст присутній у словнику-монументі з написом «Henryk Jankowski». Також послав В. Бушаков панові Яновському на відгук автореферат і своєї докторської дисертації, але не отримав навіть відповіді. Тепер зрозуміло чому!

Посилається Г. Янковський у словнику на статтю В. Бушакова “Огузо-туркменський компонент в етногенезі кримських татар”, але чомусь подає її як неопубліковану (unpublished paper), датуючи 1998 роком [р. 83]. Доповідь “Огузо-туркменський компонент в етногенезі кримських татар” В. Бушаков зробив на II Сходознавчих читаннях А. Кримського (Київ – Звенигородка, 9–10 червня 1998 р.).

Словникові статті присвячені кожна одному населеному пункту і розміщені по назвах селищ за абеткою. Якщо ойконім є дво- чи трикомпонентним, то розташовується він завжди за першим компонентом. У статтях подаються усі назви відповідного населеного пункту, зафіксовані у різних списках кримських селищ і на мапах, з даними, якщо вони засвідчені у якомусь зі списків чи на мапі Мухіна, про адміністративну чи власницьку належність, кількість дворів, мечетей і мешканців та національний склад, наводяться відомості щодо перейменувань та сучасна назва селища, якщо воно існує.

Далі з посиланнями, у разі необхідності, на інші статті словника наводиться етимологія ойконіма або зазначається, що ойконім не має етимології (більшість румейських назв). На наш погляд, авторів при етимологізації слід було обмежуватись відповідним етимомом, якщо він існує (наприклад, **çiñğrav** ‘глибокий колодязь’ [р. 175–176], **sala** ‘село’ [р. 316], **çoqraq** ‘джерело’ [р. 412]), і не етимологізувати існуючі ети-

мони, оскільки це історико-етимологічний словник ойконімів, а не етимологічний словник кримськотатарської мови. Недоцільне етимологізування спричинило невиправдано великий обсяг та відповідно високу вартість книги.

На цьому рецензенти могли би поставити крапку, але, щоби ушанувати титанічну працю укладача словника, прокоментуємо деякі його власні етимології.

На с. 30 згадується ойконім *Topçı köy* (крим.-тат. **topçı** ~ **topçu** ‘гармаш’), але відповідної йому статті у словнику бракує. У селі Топчиной (Топчу) були знайдені п’ять чавунних гармат [Бушаков 2005б, 336].

Поза увагою Г. Янковського залишилися ще такі відомі ойконіми, як *Аджи-Мушкай* та *Єльтіген*.

Назва села Аджимушкай ~ Хадчи-Мишкай, «где черкесы жили» [Записки Одесского общества истории и древностей 1868, т. 7, 194], входить в один ряд з такими ойконімами Адигеї: *Габукай*, *Гатлукай*, *Егерухай*, *Лакишкай*, *Новий Бжегокай*, *Таштамукай*, *Хатажукай*, *Хатлукай* та *Еденсукай*, – в яких формант *-кай* (адиг. **-къуай** < **къуэ** ‘сын’ як патронімічний елемент антропонімів + присвійний іменний афікс **-ай**) виражає їхній власницький характер. Відбитий в ойконімі антропонім (*Хаджи-Муш*) збігається з ойконімом *Хаджимус* у Буджаку [Бушаков 1991б, 200–201].

На с. 33 згадується село Героївське на березі Керченської протоки, якому повернули історичну назву *Ельтіген*, хоча правильно має бути *Єльтіген*, від крим.-тат. **yel tiygen** ‘навітряний’ [Бушаков 2003, 160; Бушаков 2005б, 257]. Відповідної статті у словнику немає.

Етнонім **badraq** ~ **bodraq**, представлений в етнонімії кримських татар, ногайців, башкирів, казахів та туркменів, Г. Янковський намагається пояснити з тюркських мов [р. 247] (див. також [Бушаков 1991б, 171–172; Бушаков 2003, 83]). Ймовірно, що плем’я бадрак походить від буртасів [Бушаков 1995/1996].

Г. Янковський вважає походження терміна **qazaq** неясним [р. 263]. Йому невідомо етимологія В. Бушакова [Бушаков 1997]?

Сумнівним є тлумачення ойконіма *Байдар* з тюрк. **bay** + перс. суфікс **-dar** [р. 269–270], пор.: *Байдар*, син Чагатая, який брав участь у походах Батия; ім'я чоловіче *Байдар* у калмиків; крим.-тат. **baydar** ~ **baytar** 'коновал, ветеринар-травник'; рід *байдар* в акногайців і монголів [Бушаков 2003, 86; Бушаков 2005, 311].

Сумнівним є пояснення ойконімів *Біюк-та Кучук-Сюйрен* (*Сіврень*) з чагат. **süren** 'уран, бойовий клич' [р. 377]. Ойконіми *Сюрен(ь)* ~ *Сіврен(ь)*, *Біюк-* та *Кучук-Сюйрен(ь)* ~ *Сюренчик* на ріці Бельбек можна пов'язати з кінськими перегонами, що колись проводились тут під час календарних свят, пор. кирг. **süröö** 'місце, звідки за правилами перегонів можна було починати допомагати коням; іподром', **süröö(n)** 'ключ під час верхогонів' (від **sürö-** 'тягти скакового коня, допомагати йому дійти до фінішу, що не позбавляло призу'), кт. **süyre-** ~ **sivre-** 'тягти, волочити', **sür-** 'орати; штовхати вперед; продовжуватися'. У гідронімі *Sörän sui* в Татарстані відбитий термін **sörän** 'сільські спортивні ігри та свята', тат. **sörän** означає 'верхогони на сабантуї' та 'кликання на верхогони', пор. башк. **hörän** 'крик, поклик, заклик' і кирг. **süröön** 'ключ (головним чином під час верхогонів)'. Татарському святу *sörän* відповідають чуваське старовинне весняне свято *сёрен*, під час якого виганяли злих духів із селища, та марійське свято вигнання злих духів *сүрем*, яке відбувалося в липні і з яким збігалось свято угноювання полів (пор. удм. **сурен** 'чаклування'). Пор. також туркм. **süren** 'нора, барліг, лігво; дім, житло' та халха-монг. **суурин** 'селище, село' [Бушаков 2005б, 383].

Спроби Г. Янковського пояснити значення компонента **Ілақ**, який з означеннями утворює назви кількох сіл, виявилися марними [р. 306–308]. Шість ойконімів *Бешуй*(*Бешевлі*)-*Ілак*, *Джума-Ілак*, *Карача-Ілак*, *Тали-Ілак* і *Муллалар-Ілак* (*Тали-Кесегі-Ілак*, *Дюрт-Ойлу-Ілак*, *Беш-Ойлу-Ілак*, *Карагаджи-Ілак*, *Джума-Кесегі-Ілак* і *Кара-Ойлу-Ілак*) в Даїрському кадилику Перекопського каймакамства свідчать, що компонент *Ілак* ~ *Ілак* є родоплемінним іменем, яке має паралелі в етнімії азербайджанців (плем'я *лак* та ойконіми *Ілак*, *Ілак-Чаплиз* в Геокчайському, *Ілак* в Агдаш-

ському, *Ілак* в Джеванкирському і *Ілак* в Гянджинському повітах) та в антропонімії: *Ілджак-бахадур* у "Шейбаниаді", шейбанід *Ілак* [Бушаков 1991б, 176–177].

Ойконім *Бочала* [р. 318–319] походить від відповідного родоплемінного імені: по-перше, уруг *бочала* згадується в "Матеріалах до історії Кримського ханства" В.В. Вельямінова-Зернова, по-друге, від геноніма *бочала* утворені назви багатьох кримських селищ – *Біюк-*, *Курчум-*, *Отар-* і *Султан-Бочала* в Перекопському повіті (*Султан-*, *Аджи-*, *Джурзен-*, *Керлеут-*, *Курджу-*, *Байсу-Бочала*, *Осман-* і *Барой-Бочаласи*, *Тогунчу-*, *Отар-* і *Коджа-Бочала* в Бочалатському кадилику Карасубазарського каймакамства та *Бочала* в Борулчанському кадилику цього ж каймакамства), пор. підрозділ *бачала* туркменського племені ескі [Бушаков 1991б, 234]. Натуга Г. Янковського етимологізувати *Бочала* виявилася безплідною.

Г. Янковський приймає етимологію слова **tarpaŋ** 'тарпан', запропоновану М. Рясняном – від дієслова **tarpu-** 'бити передніми ногами (про коня)' [р. 380], насправді ж воно має звуконаслідувальний характер: пор. кирг. **tarpaŋ** 'кінь ледачий і з поганою ходою' та **tarp** – звуконаслідування шльопанню чогось важкого.

Невже Г. Янковському [р. 399] невідома етимологія титулу **celebi**, опублікована В. Бушаковим у журналі "Советская тюркологія" [Бушаков 1990]?

Не слід пов'язувати відантропонімний ойконім *Чилле* з апелятивом **çil** 'куріпка' [р. 405]. Ім'я *Чилле* могли дати хлопчику, що народився у період **çille** 'сорокадення (періоди найсильніших зимових холодів або літньої спеки)' [Бушаков 2003, 97; Бушаков 2005, 315].

Середньовічну назву *Кирк-Єр* міста-фортеці Чуфут-Кале [р. 424–427] можна тлумачити не лише як "Сорок місць", а також, зважаючи на те, що плато зрите безліччю штучних печер, як "Зруйноване місце", від крим.-тат. **qırıq** 'розбитий, зламаний, зруйнований' і **yer** 'місце', пор. ойконіми *Kırıkkale*, *Kırıkkuduk* та оронім *Kırkdag* в Анатолії [Бушаков 2003, 133; Бушаков 2005б, 39].

Щодо ойконіма *Сав Төбе* (нині *Вулканівка*), утвореного від назви сусіднього

грязьового вулкана *Sav Töbe*, сказано, що “невідомо, чи існує якийсь зв’язок назви *Sav Töbe* зі значенням ‘вулкан’ [р. 517]. Існує, бо грязьові вулкани на Керченському півострові викидають нафту, а тюрк. **сав** ~ **yağ** означає ‘жир, масло’ (див. [Бушаков 2003, 158; Бушаков 2005б, 152]).

Майже сторінку марно відведено поясненню ойконіма *Ялантуш* [р. 563], пор.: кирг. **calañtöş** ‘сірома, який через бідність їздить на коні без сідла’, від **calañ** ‘голий’, **töş** ‘груди’), і генонім *жалантош* у киргизів [Бушаков 1991б, 104; Бушаков 2005б, 328].

Чому село Чоюнчу (**çoюнчи** ‘казаняр, котляр’) [р. 427–428] називається саме так, пояснив ще Евлія Челебі: у селі виготовляли литі залізні казани, що вмщали одногодвох биків, з руди, яку видобували на Чатир-Дагу [Книга путешествия 1999, 124].

Ойконіми *Даір* і *Ташли-Даір* [р. 435–436, 1036–1037] походять не від апелятива **dayir** ‘храм, монастир’, як вважає Г. Янковський, а від імені кримського племені даір, епонімом якого міг бути нойон-тисячник Даір з племені конкотан, відданий Чингісханом Угедею [Бушаков 1991б, 107].

Наводячи різні назви міста Керчі [р. 599–601], Г. Янковський не згадує його генуезьке ім’я *Cerchio* (італ. **cérchio** ‘круг, коло’, **cérchia** ‘круг, коло; міські (фортечні) стіни’, пор. ойконім *Cerchio* в Італії). У татарській вимові італійське *Cerchio* в результаті метатези дало *Kerç* або *Kerş* у кипчацьких діалектах [Бушаков 1991а; Бушаков 2005б, 30–31].

Ойконім *Кілен* слушно порівняти не з казах. чи кирг. **kileñ** [р. 612], а з давньотюрк. **kelän** ~ **kilän: kilän keyik** ‘одноріг’, халха-монг. **хилэн(г)** ‘носоріг’ < кит. **gi-lin**).

Гідронім *Qaçı* Г. Янковський вважає дотюркським, тобто румейським, і не приймає етимологію З. Абрагамовича, котрий пов’язує його з тюрк. **qaçı** ‘гребля’ [р. 786–787]. До речі, в сучасних тюркських мовах термін **qaçı** існує в туркменській, а не лише у казахській (**qaşı**), як стверджує автор словника. Потамонім *Qaçı* може походити від румейського **каци** ~ **кацы** ‘клоччя, волокно’, оскільки в річках вимочували коноплі, пор.: гідроніми *Конопляна*, *Конопляниця* та *Коноплянка* в Україні, виток Москви-ріки *Коноплянка* і *Москва* – мор-

довське **мушка** ‘коноплі’, марійське **муш** ‘прядиво, коноплі’ [Бушаков 2007, 19].

У словнику наведена народна етимологія етноніма *калмик* від тюрк. **qal-** ‘залишатися’ [р. 799], хоча етнонім *калмик* достовірно пояснюється з монгольських мов як ‘змішаний’, пор. халха-монг. **холомог** ‘змішаний; суміш’ [Дарбакова 1970].

Пояснення ойконіма *Qalantay* ~ *Qalimtay* з тюрк. **qalıñ** ‘калим’ + афікс **-tay** [р. 800–801] є сумнівним. Ойконім має відантропонімне походження, пор. крим.-тат. **quluntay** ‘лоша’, кирг. **qulunday** ‘бандьорий і жвавий, букв. як лоша-сисунець’ [Бушаков 2005а].

В ойконімах *Курулу*, *Курулу-Кенетез* та *Курулу-Кипчак* [р. 901–902] відбитий невідомий Г. Янковському господарський термін **qurulu** ‘невеликі ділянки, на яких дрібні власники розводили садки та виноградники і взагалі займалися господарюванням’ [Бушаков 2005б, 184].

Ойконім *Шелен* В. Бушаков з румейського **шудльон** ‘ластівка’, як стверджує Г. Янковський [р. 1005], не пояснював.

Перший компонент ойконіма *Тали-Іляк* є атрибутивом **tallı** ‘з вербами’ [Бушаков 2003, 146], а не чоловічим іменем **Talih**, як вважає Г. Янковський [р. 1019].

Подібні зауваження можна було би продовжувати, але і зроблених достатньо, аби констатувати, що етимологічна складова словника, на відміну від історіографічної, є досить слабкою. Етимологізуванням нетюркських ойконімів автор не переймається взагалі.

Англійська мова, транслітерація географічних імен латинкою, доповненою літерами **č, ɣ, ğ, ɣ, ŋ, ö, š** та **ü**, а також ціна словника 800 євро (наклад не зазначено) роблять його малодоступним для багатьох потенційних користувачів.

Зваживши на все вищевикладене, можна дійти висновку, що професор Г. Янковський безпідставно претендує на першість і особливу роль у вивченні історичної ойконімії Криму, замовчуючи та ігноруючи розвідки попередників, що не могло не позначитися на якості рецензованого словника. Незважаючи на вказані недоліки, він, безумовно, посяде належне місце серед праць, присвячених вивченню історичної топонімії Криму.

Література

Белянский И.А., Лезина И.Н., Суперанская А.В. **Крым. Географические названия: Краткий словарь.** Симферополь, 1998; Приложение: Топонимическая карта Крыма (1:50000) на 61 листе.

Бушаков В.А. К этимологии турецкого слова *челеби* // **Советская тюркология.** 1990. № 6.

Бушаков В.А. Почему Боспор стал Керчью? // **Русская речь.** 1991б. № 1.

Бушаков В.А. **Тюркская этнонимия Крыма:** Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.06 / Ин-т языкознания РАН. Москва, 1991б; Приложение.

Бушаков В.А. **Тюркская этнонимия Крыма:** Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.06 / Ин-т языкознания РАН. Херсон, 1991в.

Бушаков В.А. Етноніми *бодрак* і *буртас*. До питання про історичну долю буртасів // **Східний світ.** [6/7]. 1995. № 2 / 1996. № 1.

Бушаков В. До питання про походження слова *козак* // **Східний світ.** 1997. № 1–2. Київ, 2000.

Бушаков В. Каймакамества і кадилики в Кримському ханстві (XVIII ст.) // **IV Сходознавчі читання А. Кримського** / Тези міжнародної наукової конференції, присвяченої 2000-й річниці християнства (Київ, 13–15 вересня 2000 р.). Київ, 2000.

Бушаков В. Каймакамества і кадилики в Кримському ханстві (XVIII ст.) // **Східний світ.** 1998. № 1–2, картосхема. Київ, 2000.

Бушаков В.А. Огузо-туркменський компонент в етногенезі кримських татар // **Східний світ.** 2002. № 1.

Бушаков В.А. **Лексичний склад історичної топонімії Криму.** Київ, 2003.

Бушаков В.А. До етимології прізвищ *Калантаєв* та *Коллонтай* // **Актуальні питання антропоніміки** / Збірник матеріалів наукових читань пам'яті Юліана Костянтиновича Редька (25–26 травня 2005 р., м. Київ) / Інститут української мови НАНУ. Київ, 2005а.

Бушаков В.А. **Історична топонімія Криму.** Дис. ... докт. філол. наук. 10.02.13 – Мови народів Азії, Африки, аборигенних народів Америки та Австралії / Ін-т сходознавства ім. А. Кримського НАНУ. Київ, 2005б; Додатки: 2 карти, 1 картосхема, 23 с.

Бушаков В.А. **Історична топонімія Криму.** Автореф. дис. ... докт. філол. наук. 10.02.13 – Мови народів Азії, Африки, аборигенних народів Америки та Австралії / Ін-т сходознавства ім. А. Кримського НАНУ. Київ, 2005в.

Бушаков В. Проблематика перебування індоаріїв у Північному Причорномор'ї (за топонімічними даними) // **Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць.** Вип. 354–355. Слов'янська філологія. Чернівці: Рута, 2007.

Дарбакова З.П. К этимологии этнонима *калмык* // **Этнонимы.** Москва, 1970.

Книга путешествия: Турецкий автор Эвлия Челеби о Крыме (1666–1667 гг.) / Пер. и комм. Е.В. Бахревского. Симферополь, 1999.

Суперанская А.В., Исаева З.Г., Исакова Х.Ф. **Топонимия Крыма.** Москва, 1997. Т. 1, ч. 1–2.

В.А. Бушаков

А.А. Непомнящий. **Подвижники кримоведения.** Симферополь: ОАО „Симферопольская городская типография“ (СГС), 2008. Т. 2. *Taurica orientalia.* – 600 с. – (Библиография кримоведения. Вып. 12).

Книга представляет собой второй том обширного исследования „Подвижники кримоведения“, принадлежащего известному историку, этнографу, библиографу А.А. Непомнящему. Мысль о необходимости изучения истории востоковедения в Украине впервые была высказана в

60-х гг. прошлого столетия А.П. Ковалевским, который при подготовке статьи „Вивчення Сходу в Харківському університеті та Харкові у XVIII–XX віках“, предназначеной для „Антології літератур Сходу“ (Харків, 1961), столкнувся с огромным, недостаточно изученным, частично неиз-